

Et strejftog gennem den nyere grønlandske litteratur

af Chr. Berthelsen

Eskimoiske sagn og eskimoisk digtekunst er blevet gjort tilgængelig for danske læsere gennem Knud Rasmussens og senest Jens Rosings danske versioner af de mundtlige overleveringer. Sagntiden i Grønland har i virkeligheden eksisteret indtil vore dage.

Den nyere grønlandske poesi og prosa er derimod kun blevet offentliggjort på dansk lejlighedsvis, sidst ved en nydelig dobbeltsproget tryksag, *Grønlandske digte*, udsendt i forbindelse med udstillingen af grønlandsk kunst i Århus, september 1974.

Det, som beskrives her under betegnelsen af den nyere grønlandske litteratur, er frembringelser, som er et produkt af påvirkningen udefra. Salmedigtningen er ældst og kan føres tilbage til midten af det 19. århundrede, hvor enkelte grønlandske kateketer og præster begyndte at gøre sig gældende inden for salmedigtningen, som de danske missionærer indtil da havde taget sig af.

Den ældste af de grønlandske salmedigtere *Rasmus Berthelsen*, overkateket og seminarielærer (1827–1901), er mest kendt for sin stemningsfulde og

skattede julehymne „Gûterput kutsing- nermio“ (Vor Gud i det høje), som synges ved højtider, og som i tekst og i melodi er i pagt med den grønlandske mentalitet og den grønlandske natur. De fleste af hans digte findes i en lille salmesamling, han udsendte i 1877. Hans julesalmer og morgen- og aftensange er den dag i dag meget yndede. Hans virkefelt inden for oplysningens tjeneste spændte iøvrigt vidt. Han var bl. a. den første redaktør af bladet „Atuagagdliutit“, der er udkommet siden 1861.

Rasmus Berthelsens og hans samtidiges betydeligste arvtagere inden for salmedigtningen var præsten *Henrik Lund* (1875–1948) og seminarielærer, organist *Jonathan Petersen* (1881–1961). – Disse to blev også grundlæggere af den moderne digtning af mere folkelig karakter. Tiden omkring århundredskiftet var i Grønland en brydningstid, der varslede imod en lysere fremtid. Tidens nationale vækkelse og større åbenhed for, hvad der kom udefra, betød god inspiration. Henrik Lunds og Jonathan Petersens fædrelandssange og folkelige

digte – i nogle tilfælde med løftet pegefinger – gav næring til den spirende nationale bevidsthed; snart advarede de imod tilsidesættelse af de nationale værdier, og snart manede de til at lære noget af strømningerne udefra.

Henrik Lund er en ypperlig skildrer af naturen og dens skønhed gennem digte, der i første række beskriver den mildere natur i Sydgrønland. Han er en ydmyg beundrer af skaberens værk. Den jordiske skønhed er for ham en forgård til det, der forestår efter døden. Dette siger han såvel i sine salmer som i sine naturskildringer. Hans egen person og de aktiviteter, han udfoldede, afspejler sig klart i hans digte. Han var præsten, der digtede salmer, – politikeren, der skrev manende digte med indbygget vejledning og kritik, – han var læreren, som med fordel benyttede versformen i sin undervisning, – han var akvarelmaleren, som indflettede mange farvenuancer i sine digte, – han var i det hele taget iagttageren af tiden. Han var på én gang konservativ og moderne. – Han har skrevet den grønlandske nationalsang „nunarput utorkarssuángoravit“ (om det ældgamle land, der er blevet gråhåret), – et digt, der udtrykker en uforbeholden ærbødighed for fædrelandet, og som opfordrer landets børn til at følge med i tidens udvikling.

Jonathan Petersen er i sine digte fortolkeren af fædrelandskærligheden og skildrer af den grønlandske levevis og fangererhvervet, som efter hans opfattelse fortsat bør hvile på gamle traditioner. Nogle af sine digte skrev han under sit et års ophold i Danmark, hvor han tog organisteksamen med udmær-

kelse, og hvor han fik inspirationer til de mange melodier, han i løbet af årene har komponeret. Han udtrykker i sine digte stor hengivenhed over for moderlandet Danmark, der „kom med lyset“, og som Grønland helt var afhængig af. Han appellerer til den opvoksende slægt om at være med i landets opbygning og lære dansk, for at man derved kan få udbytte af, hvad der skrives på dette sprog. Samtidig beklager han sig over den om-sig-gribende ligeegyldighed over for det gamle erhverv.

De to første romaner, der udkom, beskæftiger sig med Grønlands fremtid. Det er i virkeligheden politiske skrifter. „singnagtugak“ (efter Knud Rasmussens oversættelse: En grønlanders drøm) udkom i 1914, skrevet af *Mathias Storch* (1883–1957), og „ukiut 300-ngornerat“ (300-året for Hans Egedes ankomst) udsendtes i 1931, skrevet af *Augo Lyngø* (1899–1959).

Mathias Storch, som opvoksede i en lille bygd, og som fik en meget mangelfuld undervisning, opnåede i kraft af sin dygtighed en høj position, idet han i en ung alder blev udnævnt til viceprovst for Nordgrønland. Han var en mand med sine meningers mod. Hans lille bog er spækket med problemer. Der var meget at kritisere i Grønland omkring århundredskiftet. Han skåner ingen i sine ramende og præcise bemærkninger – hverken sine landsmænd eller de danske kolonisatorer. Sidst i bogen lader han bogens hovedperson, Pavia, som klart er identisk med forfatteren, kigge ind i året 2105, hvor alt har ændret sig til det bedre. Hvordan er det så gået i de

mellemliggende år? Ja, vi får alene at vide, at Gud har villet skåne Pavia for at se de frygtelige tilstande inden man nåede så vidt, for at han ikke skulle miste modet i kampen imod uvidenheden. Oplysning, det er nøgleordet.

Seminarielærer og folketingsmand *Augo Lynge*, som var en stille mand, og som til tider kunne virke meget tillukket, har i sin bog åbenbaret sig som en forfatter med dristige visioner. Romanen med politiske motiver er krydret med kriminalromanens spændingsmoment. Han fører i bogen sine læsere til året 2021, hvor amtmanden i sin jubilæumstale i anledning af 300-årsfesten gennemgår udviklingen. Det fremgår bl. a. af amtmandens tale, at Grønland nu er en del af det danske rige, men dette oplevede forfatteren allerede 22 år efter bogens udgivelse.

I *Augo L ynges* moderne Grønland, hvor grønlandsk og dansk tales side om side, og hvor der er frugtbar forbindelse mellem danskere og grønlændere, er fiskeri og fåreavl hovederhverv. Det er just ikke de erhverv, der trives bedst i dagens Grønland anno 1974. Man må her erindre, at omkring 1930 befandt Grønland sig i klimatisk henseende i den varmeste periode i mange år. Det vrimlede med torsk tæt inde ved kysten, og udenlandske fiskere skovlede fisk ude på bankerne, og hvorfor skulle Grønlands erhverv ikke kunne baseres på fiskeri? – Når *Augo Lynge* i sin bog nævner Nordpolsruten, Europas forenede stater, et hotel ved indlandsisen, en videnskabelig opfindelse, som skulle gøre det muligt at smelte indlandsisen, og fiskerioverenskomster med andre

fiskerinationer, trak man vel på smilebåndet! Men meget har jo fået aktualitet allerede i vore dage. – *Augo Lynge* tilegner sin bog den grønlandske ungdom, som han arbejdede for. Nogle af hans digte er også henvendt til ungdommen.

Augo Lynge forfægtede de tanker, som han har udkastet i sin bog, lige indtil sin død ved „M/S Hans Hedtoft“'s forlis.

Den meget samfundsbetonede poesi og prosa blev derefter afløst af en digtning, som i stil og i emner er mere frigjort. De nye digte er mere følelsesbetonede, mere nuancerede og smidige med udpræget sans for skønhed og romantik. Prosaen går i sine emner længere tilbage i tiden – i nogle tilfælde til eskimoverdenen. En bevidst eller ubevidst reaktion imod „fremtidsdyrkelsen“?

Hovedpersonerne i denne nye digtning er lærer og senere chef for Grønlands radio, *Frederik Nielsen* (1905–), forfatteren og kunstmaleren *Hans Lynge* (1906–) og overkateket *Pavia Petersen* (1904–43). Disse tre udgik samtidig fra seminariet i Godthåb i 1927. Netop i deres seminarietid gennemgik seminariet en fornyelse. Danskundervisningen fik større plads, og eleverne fik nu indblik i danske digteres værker. Dette har ganske givet været en udmærket inspiration for de vågne unge mennesker.

Allerede som elev på seminariet gjorde *Frederik Nielsen* sig bemærket ved sine friske og livsglade digte. Spontaniteten og munterheden virkede smittende. I nogle af digtene udtrykkes kær-

lighedserklæring til alt det smukke, som den grønlandske natur byder på: smukke blomster, – fuglesang, der lyder som orkestermusik, og fjeldtoppene, som er placeret højt til vejrs. – Blandt digtene er der endvidere særdeles gode tidsbilleder og situationsskildringer fra forskellig tidsperioder samt følsomme og alvorsfulde meditationer over livet. Prosaen henter sine emner fra tilbage i tiden, f. eks. romanen „Tûmarse“, hvis motiv er hentet fra hungersnød, der hærgede en bygd i Grønland i midten af det 19. århundrede.

Fr. Nielsens mest omfattende roman „ilivse tássa nunagssarse“ (Dette er jeres kommende land) behandler en meget udstrakt tidsperiode, nemlig eskimoernes vandring fra Canada til Grønland og videre sydover til Godthåbsområdet. Her i Vesterbygden møder de nordboerne. Det gode forhold, som oprindelig herskede mellem de to folk, afløses nu af et bittert fjendskab, forårsaget af en kvinde, – en blanding med identitetsproblemer. Behandlingen af denne problematik har en tydelig adresse til problemerne i nutidens Grønland.

Hans Lynge har skrevet en række skuespil, som har været opført af amatører lokalt i Grønland og i Grønlænderforeningen i København. Fælles for disse skuespil er, at motiverne er hentet fra den eskimoiske verden. Eskimoernes frie og selvstændige tilværelse, deres fantasirige forestillingsverden og de bedrifter, der berettes om i sagnene, har betaget ham stærkt. Der er mangt og meget, som nutidens grønlændere kan lære af forfædrene.

Nogle af *Hans Lynge*s digte er skre-

vet som prologer til bestemte lejligheder. Til disse hører en prolog, som han skrev i anledning af de grønlandske kvinders opnåelse af valgret og valgbarhed i 1948. Han opremser i digtet en række af betydelige kvinder i Europa og i Grønland – fra Jean d'Arc til jordermoderen Målia (Marie) i Julianehåb, der fik medalje for sit trofaste og dygtige arbejde. Han lykønsker kvinderne med det, de har opnået, men med den sans for humor, han er i besiddelse af, har han ikke kunnet tilbageholde en drilsk bemærkning, idet han tilføjer: Man bliver så øm på bagen af at sidde på de hårde stole under landsrådsmøderne, men når der kommer kvinder i rådet, vil der nok blive flere pauser, for de skal jo have tid til at give bryst imellem.

Pavia Petersen nåede i sit korte liv at skrive et lille skuespil, der behandler aktuelle problemer, og en roman, der beskriver forholdene i en bygd omkring århundredskiftet. Bedst er hans meget stemningsfulde digte, hvor det er lykkedes ham at udtrykke grønlandsk særkende i natur og i traditioner. Hans udprægede sans for farver spores i digte, der beskriver årstiderne – i særlig grad efteråret.

De seneste års litterære frembringelser i prosa er med enkelte undtagelser skildringer fra ældre tiders fangerliv. Derimod behandler poesien en række aktuelle samfundsproblemer, – det er de såkaldte protestdigte.

Det liv, der skildres i romaner med temaer hentet fra gamle dage, var jo i forvejen et drama i sig selv. Bøgerne

har i første række deres styrke i, at der i disse kan læses et stykke af fortiden, som ikke må gå i glemmebogen for eftertiden, og i sproglig henseende er bøgerne værdifulde ved, at mange gamle udtryksmåder og betegnelser har fået deres renæssance. Nogle beskrivelser må siges at have en betydelig slagside i form af ensidig skildring af de lyse sider af tilværelsen i „de gode gamle dage“.

Ole Brandts (1918–) slægtsskildring fra Egedesmindeområdet fra tiden umiddelbart før og omkring Hans Egedes ankomst til Grønland i 1721 er udkommet som en trilogi. – *Otto Sandgreens* (1914–) udgivelser vidner om en meget stor interesse for den gamle levevis – ikke mindst i Grønlands yderdistrikter, hvor han har virket som præst.

Otto Rosing (1896–1965) indtager i sin behandling af stof fra ældre tider en særstilling. Hans skildringer i romanform nærmer sig dokumentariske beskrivelser med et kildestudium som en god ballast. *Otto Rosing* har bl. a. skildret sommerpladsen Taseralik ved Nordre Strømfjord, hvor folk sydfra og nordfra mødtes, og hvor der blev handlet og aftalt ægteskaber. – En anden skildring har forholdene omkring kristendommens indførelse som motiv. Endelig er *Otto Rosing* forfatter til nogle skrifter af personalhistorisk art og til skildringer fra Østgrønland.

Villads Villadsen (1916–) er bl. a. forfatter til en episk digtsamling „nalussûnerup târnerane“ (I hedenskabens mørke), 1965. Bogens første afsnit omhandler det drama, der udspillede, da den sidste nordbo blev dræbt, og landet som sådan blev indtaget af den eskimo-

iske befolkning. – Det andet afsnit beretter om de frygtelige hævnakter fra Østgrønland. Inspiration hertil har *Villadsen* sikkert fået fra sin tid som kateket i Angmagssalikdistriktet. Han skildrer bl. a. åndemaneren *Âdâridâ*, der dræbte sine koner og spiste hjertet. Om denne *Âdâridâ* kan iøvrigt berettes, at han ved dåben fik navnet *Kristian Poulsen*, og han levede fredeligt i bygden *Frederiksdal* ved *Kap Farvel* indtil midten af 1930-erne. – Det tredje afsnit i bogen er en meget smuk skildring af en ellers lykkelig familie, der blev offer for misundelse.

Den poesi, der er repræsenteret i de seneste års udgivelser, omfatter foruden protestdigtene også fædrelandssange, varierende former for skildring af naturen og dens mangfoldighed, træk af dagliglivet, filosofien over livet og meget andet, som giver udtryk for de enkelte bidragsyderes inderste følelser. Det er de unge, der dominerer. *Moses Olsen* og *Kristian Olsen* har i særlig grad markeret sig i digte, der er skrevet i Danmark under uddannelsen, og som udtrykker længsel efter at se fædrelandet, samt i andre, der behandler aktuelle emner.

I dagens Grønland er der rigeligt at tage af for dem, der vil benytte poesien til at udtrykke deres syn på udviklingen og problemerne. Det gør f. eks. *Amandus Petrussen* i digtet „kiúngortup iv-ngerutâ“ (den forfrosnes trylleverse), hvor han beklager sig over de store utætte huse og de store udgifter til varmen. – *Åkigssiak Møller* tager emner som danskindlæringen, barakpiger, fremmedgørelse og identitetsproblemer op til be-

handling. — *Arkaluk Lyng* skriver om den overvældende danske dominans i Grønland, spiritusmisbrug og kønssygdomme. Emner af den art forekommer i flere isolerede digte samt i *Ole Korneliussens* lille digtsamling „putok“, 1973.

I en meget veldisponeret udgivelse „agdlagarsiat“ (breve) i 1970, redigeret af Jens Poulsen, og hvor nogle af de foran omtalte digte findes, har flere bidragsydere forsøgt sig i novellestil og i kronikstil, — en fremstillingsform, som ikke har været så almindelig hidtil, men som i den omtalte bog er blevet anvendt med held af flere.

Poesien som et redskab i behandlingen af tidens aktuelle problemer synes hidtil at have været det foretrukne. Man er ligesom veget tilbage for at trænge dybere ind i menneskets psyke i skildringerne i romanerne. — Tonen i den grønlandske litteratur er af tradition yderst sober. Man har f. eks. undgået at beskrive mere intime situationer i samlivet

mellem mand og kvinde. En af de seneste udgivelser „Nutarak“ (den purunge), 1971, er i den henseende foreløbig en undtagelse. Bogen er skrevet under pseudonymet „Hans Hendrik“ og skildrer en ung grønlandsk lærerstuderende i Danmark og hans frie forbindelse med et par unge piger. Stilen i skildringen er frisk og uhøjtidelig, og sproget er tidens.

Man skal nok være varsom med at drage alt for nuancerede slutninger af den grønlandske litterære produktion, som foreløbig kun er af beskeden omfang. Generelt kan det siges, at forfatterne tydeligvis har været engagerede i tidens problemer uden dog at have boret alt for dybt i dem, men nok til at samfundsudviklingen er kommet til at afspejle sig i en del af deres arbejder. Det er ikke ganske udelukket, at enkelte af disse i nogen grad har været med til at påvirke meningsdannelsen. — Der er grund til at tro, at denne tendens vil markere sig klarere i de kommende år.

Ludvig Falksen, Godthåb.

Fot.: Ole Jørgensen.